

Jure Trutanić

Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet

BIZANT: KONAČNI PAD

Autor analizom relevantnih radova potvrđenih autoriteta bizantologije objašnjava propast Bizantskog Carstva. U radu se ne bavi nesuglasjima koja su prisutna u različitim interpretacijama opsade Carigrada. Budući da njihova geneza počiva upravo na kompleksnoj izvornoj građi autor se ne upušta u detaljniju analizu iste, već nastoji konstruirati što jasniji narativ kroz koji provlači ključne značajke proučavane teme. Komparativnim osvrtom na prilike u suprotstavljenim carstvima uoči velike bitke iz 1453. oslikava se povijesni okvir koji je oblikovao novu konstelaciju snaga na razmeđu Europe i Azije. Ukazuje na situaciju u Bizantskom Carstvu koje se u zadnjim stoljećima svoga postojanja suočavalo s mnogobrojnim problemima, kako s vanjskim napadima, tako s unutarnjim previranjima i ekonomskom te društvenom krizom. S druge strane, predočava teritorijalnu ekspanziju Osmanskog Carstva kojom je teritorij Bizanta ostao ukliješten te inertnošću kršćanskih saveznika sa Zapada ostavljen na milost i nemilost osvajačkim ambicijama novous-toličenog sultana Mehmeda II. Opsegom najveći dio rada posvećen je tijeku bitke za Carigrad. Osim pojašnjenja strateškog položaja grada i pregleda fortifikacijskih karakteristika, autor naglašava pojedine situacije koje su determinirale ishod bitke, kao što je povlačenje zapovjednika Giustinianija iz žarišta sukoba. Također, skreće pažnju na ulogu topništva koja se često prenaglašava u vojnom uspjehu Osmanskog Carstva koje je osvajanjem Carigrada postavilo temelj za daljnju ekspanziju koja će rezultirati objedinjavanjem prostora od Mezopotamije do Jadrana. Osim na temelju teritorijalnih promjena, autor pad stoljetnoga carstva promatra i kroz prizmu simboličke vrijednosti koja se manifestira prvenstveno uzdizanjem Moskve kao zaštitnice pravoslavlja na Istoku.

Ključne riječi: propast Bizanta, opsada Carigrada, Osmansko Carstvo, Mehmed II, Konstantin XI.

UVOD

Pad Carigrada 1453. u modernoj historiografiji često se nameće kao potencijalna razdjelnica u periodizaciji između srednjega i novoga vijeka. Postavlja se pitanje zašto su ovaj događaj, iako *de facto* samo jedno od mnogobrojnih osmanlijskih osvajanja, historiografi eksponirali u tolikoj mjeri i pridodali mu toliko povijesno značenje. U ovom seminarskom radu analizirat ću spomenuti fenomen kako bi došao do konstrukcije zaključaka koji će doprinijeti povijesnoj valorizaciji spomenutog događaja. Upravo jak odjek pada bizantske prijestolnice potaknuo me na odabir ove teme, pošto se povijesni moment pada Carigrada ne može promatrati kao pojedinačna pojava, već isključivo kao dio šireg povijesnog konteksta, a taj kontekst nameće se kao veoma dinamičan i interesantan predmet

istraživanja. Osim prikaza povijesnog konteksta, nastojat će iznijeti objektivan tijek bitke za Carigrad, izložiti prilike u Bizantskom Carstvu uoči samog napada na njegovu prijestolnicu, te prikazati kako je došlo do potvrde začetka nove geopolitike na razmeđu Europe i Azije.

Nesistematičnost postojećih izvora koji se dotiču pada Carigrada 1453. često je rezultirala površnošću i elementima fabrikacije u djelima koja su se bavila ovim događajem. Budući da su izvori i danas pretežito nedostupni u hrvatskom prijevodu, kao polazište u izradi ovog seminarskog rada poslužila su mi kapitalna djela suvremene bizantologije. Jedno od tih djela je *Povijest Bizanta 324-1453* u kojoj autor Georgije Ostrogorski sintetizira relevantne tekstove i zbirke izvora za bizantsku povijest. Kao vrijedan i sveobuhvatan izvor podataka, poslužila je studija *The siege and the fall of Constantinople in 1453.* u kojoj autori Marios Philippides i Walter K. Hanak potanko elaboriraju važnije aspekte proučavanog povijesnog događaja, od kojih je za ovaj rad značajna kritička interpretacija povijesnih izvora te prikaz društveno-političkog konteksta uoči opsade. Revalorizacijom zapostavljenih izvora, kao što je npr. *Pripovijest o osvajanju Carigrada* Iskandera Nestora, autori opovrgavaju konstruirane zablude i mitove koje u određenoj mjeri prihvatila i historiografska tradicija, hvatajući se u zamke subjektivnih svjedočanstava i nacionalnih arhetipa u stoljećima nakon pada Carigrada.¹ Svakako treba istaknuti i djelo Stevena Runcimana posvećeno opsadi i padu Carigrada, u kojem se donosi detaljan prikaz svih događaja koji su vezani uz ovaj događaj. Što se tiče osmanlijske perspektive, ona je prikazana na temelju rada Halila Inalcika o povijesti Osmanskog Carstva. Treba imati na umu kako bavljenje ovako kompleksnom problematikom povlači niz pitanja koja zahtijevaju pomniju analizu i svojim opsegom izlaze iz okvira seminarskog rada. Ja ću se bazirati na one najosnovnije elemente, koje smatram neophodnima za stvaranje ispravne predodžbe o povijesnoj situaciji koja je zadesila Carigrad 1453.

BIZANT – NA PUTU PREMA DOLJE

U ocjeni bizantske povijesti kao „dosadne i jednolične priče o slabosti i bijedi“ koju je formulirao Edward Gibbon, manifestira se prevladavajući stav starije historiografije prema Bizantu i njegovim civilizacijskim tekovinama. Razvojem bizantologije suvremena historiografija izdigla se iznad takvih pojednostavljenih generalizacija, te postala sklonija interpretaciji Bizantskog Carstva kao važnog čimbenika u srednjovjekovnoj obnovi i izdizanju iznad ranosrednjovjekovne dekadencije i mediokritetstva, obilježja koja su dominirala kao *Zeitgeist* srednjovjekovnog društva u poveljama.²

Ekonomska kriza koja je presudila Zapadnom Carstvu, ostavila je tragova i na Istoku, iako u manjoj mjeri. Bizant je spašen zahvaljujući gradskoj trgovini i obrtništvu koji su se održali kao pokretačka snaga ekonomije.³ Historiografija često etiketira Bizant kao monarhiju oslabljenu umorstvima, no treba imati na umu da je nepostojanje kontinuiteta u nasljeđivanju prijestolja samo jedan od nekoliko ključnih čimbenika koji su izazvali trend kontinuirane političke i ekonomske degradacije Carstva.⁴ Tako je jačanje lokalnih upravitelja i velikih zemljoposjednika uzrokovalo još veće probleme, koji su se manifestirali u partikularističkim težnjama koje su rastakale Carstvo.⁵ Nakon privremene teritorijalne

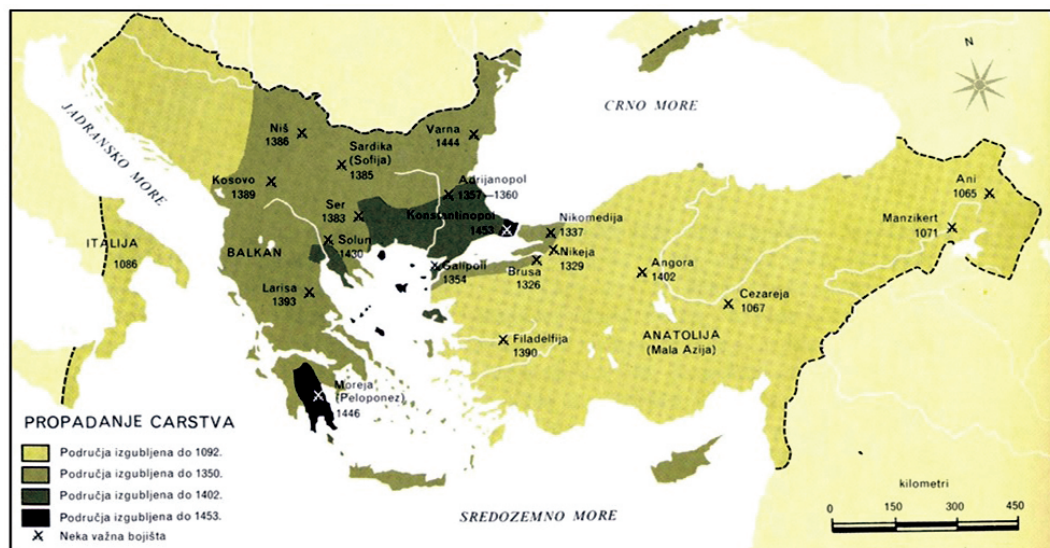
1 W. K. Hanak, M. Philippides, 2011, str. 13-14.

2 I. Goldstein, B. Grgin, 2006, str. 171-172.

3 Isto, 2006, str. 87.

4 A. Skliar, 2005, str. 5.

5 G. Ostrogorski, 2006, str. 283.

Karta 1 – Propadanje Bizantskog Carstva (preuzeto iz P. Sherrard, 1972, str. 164.)

rehabilitacije za vrijeme Justinijana, Carstvo je nastavilo kontinuirano teritorijalno osipanje, uz iznimke nekoliko uspješnih vladara od kojih svakako treba istaknuti careve makedonske dinastije koji su uspjeli na prijelazu tisućljeća stabilizirati državu. Krajem XIII. st. dolazi do konačnog slabljenja moći.⁶ U zadnjim godinama postojanja Bizant je životario kao državnica koja se praktički sastojala samo od Carigrada i okolice.

Bizant je uskoro bio prisiljen na plaćanje danka Osmanlijama, kojega se nakratko oslobodio početkom XV. st. No, labuđi pjev Bizantskog Carstva kratko je trajao. Dolaskom sultana Murata II. na vlast 1421. vraćen je *status quo ante*, pa je obnovljen vazalni odnos Bizanta prema Osmanlijama, samim tim i plaćanje danka.⁷ Protiv Osmanlija Bizant nije mogao djelovati bez pomoći europskih saveznika, čija su obećanja o vojnoj pomoći ostala ipak samo obećanja. Jedan od diplomata na dvoru cara Konstantina XI., George Sphrantzes, upravo inertnost Zapada prema sudbini Bizanta doživljava kao glavni razlog njegove propasti.⁸

Što se tiče strukture bizantskog društva, ona je bila poprilično šarolika, unatoč snažnom helenističkom elementu koji je donekle asimilirao različitosti. Prijepori su najčešće nastajali oko crkvenih pitanja, konkretno o uspostavi crkvene unije s Rimokatoličkom crkvom koja bi poslužila kao preduvjet za vojnu pomoć Zapada. Iako je veliki crkveni raskol već odavno bio povijest, odnosi između Zapadne i Istočne Crkve nikada nisu bili uređeni i stavljeni *ad acta*, pa vjerskih sukoba na Istoku nikada nije nedostajalo.⁹

Uz politički i socijalni element, uzroke propadanja Carstva svakako treba tražiti i u ekonomskoj krizi. Zbog slabljenja trgovine i obveze plaćanja danka nadmoćnijim susjedima došlo je do smanjenja

6 G. Ostrogorski, 2006, str. 5-6.

7 I. Goldstein, B. Grgin, 2006, str. 460.

8 W. K. Hanak, M. Philipides, 2011, str. 360.

9 G. Ostrogorski, 2006, str. 335.

novčanih priljeva u carsku riznicu. Trgovina je patila prije svega zbog prepuštanja prevlasti na moru talijanskim pomorskim republikama. Gubitak pomorske inicijative nije naštetio samo trgovini, nego je Bizantsko Carstvo u zadnjim stoljećima postojanja postalo potpuno vojno ovisno o mornarici talijanskih pomorskih republika.¹⁰ Propadanje Carstva popraćeno je i izrazitom depopulacijom, tako da je pred kraj XIV. st. Carigrad brojio oko 100 000 stanovnika, što je čak šest puta manje u odnosu na razdoblje od dva stoljeća prije.¹¹ U takvim je okolnostima nestajuće Bizantsko Carstvo dočekalo invaziju Osmanskog Carstva.

STANJE UOČI OPSADE CARIGRAĐA

Počeci ozbiljnih osmanlijskih pretenzija za osvajanje Carigrada isplivali su na vidjelo dolaskom sultana Mehmeda II. na vlast. Novi sultan odmah se odlučno prihvatio rješavanja tzv. bizantskog pitanja iako su suvremenici njegovim preuzimanjem vlasti očekivali zaokret prema miroljubivijoj vanjskoj politici.¹² No, Mehmed II. naslijedio je agresivnu politiku svog oca Murata II. koji je 1422. opsjedao Carigrad, opustošio Moreju, te uništio kršćansku vojsku kod Varne 1444. Godine. Mehmed II. pokrenuo je izgradnju utvrde Rumeli Hisar kao baze za navalu osmanlijske vojske na Carigrad koja se nadovezala na postojeći Anadolijski Hisar s azijske strane, čime je praktički blokiran promet Bosporom.¹³

Mehmed II. započeo je mobilizaciju brodovlja jer je uvidio kako su sve prijašnje opsade Carigrada završavale neuspjehom zbog bizantske premoći na moru, preko kojega se grad opskrbljivao i odolijevao opsadama. Turski izvori koji donose podatke o veličini Mehmedove vojske govore o oko 80 000 redovnih vojnika i oko 20 000 neredovitih s pripadajućom logistikom, no takve podatke treba uzeti s rezervom.¹⁴ S druge strane, bizantski kapaciteti u ljudstvu bili su višestruko manji. Prema popisu koji je obavljen neposredno prije bitke, zapovjednici obrane Carigrada raspolagali su s oko 7 000 ljudi *in armis*. Treba spomenuti kako su u obrani Carigrada velikim dijelom bili zastupljeni Đenovljani i Mlečani koji su većim dijelom zauzeli svoje položaje u obrani perjanice Istoka *ex gratia*, a ne po obvezi.¹⁵

Što se tiče Osmanlija, prednost njihove vojske bilo je topništvo, još uvijek novitet u srednjovjekovnom ratovanju. Osmanlijska vojska raspolagala je novim, razornijim topovima koje je konstruirao mađarski inženjer Urban. Upotreba takvog oružja u opsadi Carigrada najavila je revolucionaran prijelaz s karakterističnog načina ratovanja hladnim oružjem na novu dimenziju ratovanja u kojoj vatreno oružje postaje sve zastupljenije.¹⁶

TIJEK OPSADE

Mehmedova opsada Carigrada nije bila samo još jedan od mnogobrojnih pokušaja moćnih vladara da osvoje bizantsku prijestolnicu čiji eksplisit se redovito svodio na jednu jedinu riječ – neuspjeh. Da

---

10 P. Sherrard, 1972, str. 161.

11 Isto, str. 166.

12 W. K. Hanak, M. Philippides, 2011, str. 359.

13 S. Runciman, 1996, str. 34-35.

14 S. Runciman, 1996, str. 37-38.

15 Isto, str. 43-44.

16 P. Sherrard, 1972, str. 16.

bismo prikazali tijek opsade potrebno je predočiti jedinstven strateški položaj Carigrada. Grad je bio smješten na poluotoku, omeđen morem s tri strane, dok je prilaz gradu s kopna bio moguć samo s jedne strane. Strane izložene moru bile su opasane jednostrukim zidinama, a morske struje otežavale su pristajanje. Za vrijeme osmanlijske opsade prilaz s morske strane dodatno je osiguran lancima koji su onemogućavali uplovljavanje osmanlijskih brodova. Stoga se napad Osmanlija očekivao s kopnene strane koja je također bila utvrđena, i to veoma učinkovitim sustavom fortifikacija koji se sastojao od trostrukih bedema podignutih za vladavine Teodozija II., a njihovo učvršćivanje bilo je provođeno za vrijeme posljednjih careva, Ivana VIII. i Konstantina XI., koji su očigledno bili svjesni činjenice da su zidine ona zadnja prepreka između njih i osmanlijskog jatagana. Bedemi su bili pojačani i opkopima.¹⁷

Navala Osmanlija nije bila isplanirana *ex abrupto*, već su osmanlijski zapovjednici na čelu sa sultanom dobro poznavali slabe točke carigradskih fortifikacija, pa je u skladu s time donesena odluka da se glavni val napada usmjeri preko kopnene strane, posebice na Pemptska vrata. Opsada je započela početkom travnja 1453. godine. Iako je većina autora sklona prenaplašavanju značaja topovskog naoružanja kojim su raspolagali Osmanlije u odlučivanju ishoda bitke, treba istaknuti kako su osmanlijski topovi bili još nedovoljno sofisticirani, te je njima bilo veoma zahtjevno rukovati. S druge strane branitelji Carigrada bili su vrlo disciplinirani i raspolagali su prilično kvalitetnom vojnom opremom.¹⁸ Stoga borbena efektivnost upotrebom topništva nije uvelike povećana, ali treba imati na umu i psihološki odjek koji sa sobom povlači prisutnost takvog novog i upečatljivog naoružanja.¹⁹

Nekoliko dana su Osmanlije povremenim jurišima neuspješno pokušavali prodrijeti u grad preko oštećenih dijelova zidina, a u međuvremenu je osujećen i pokušaj osmanlijske flote da razbije crtu utvrđenja lancima na moru. Takav rasplet događaja pružio je novu nadu Carigradu koji je sa strepnjom iščekivao pomoć sa Zapada, ako ne vojnu, barem logističku. Pomoć sa Zapada došla je u vidu nekoliko brodova s namirnicama koji su uplovili u Mramorno more 20. travnja. Osmanlijska flota pod vodstvom admirala Baltoglua dala je sve od sebe da uništi kršćanske brodove i spriječi distribuciju robe Carigradu, ali nije uspjela, pa su opkoljenom Carigradu dopremljene prijeko potrebne zalihe u ljudstvu i namirnicama.²⁰

Na nemogućnost proboja obrambene linije koju su na moru između Bospora i Zlatnog Roga postavili bizantski zapovjednici, Mehmed II. odgovorio je ratnim lukavstvom kojim je natjerao vodu na svoj mlin. Mehmed je iskoristio brojčani kapacitet svoje vojske kao radnu snagu te sposobnost svojih inženjera kako bi zaobilaznim kopnenim putem prebacio brodove u vode Zlatnoga Roga. Izgrađen je put na koji su postavljene drvene platforme preko kojih su se teglili brodovi. Bizantinci su pokušali reagirati i u noćnom prepadu uništiti osmanlijsko brodovlje unutar Zlatnoga Roga, ali bezuspješno. Sada je situacija postala veoma teška za Carigrad, jer je postojala realna opasnost od napada s morske strane zbog toga što su Osmanlije uspjeli ući u kritičnu zonu preko koje su osvajači Carigrada 1204. prodrli u grad.²¹

Carigradske zidine bile su sve oštećenije, a namirnica je bilo sve manje, tako da je bizantski car polagao sve nade u pomoć koju je zatražio od Zapada. No neodlučnost, pa čak bi se moglo kazati

17 S. Runciman, 1996, str. 44-45.

18 Isto, str. 46.

19 W. K. Hanak, M. Philipides, 2011, str. 16-17.

20 Isto, str. 49-51.

21 Isto, str. 51-53.

i nonšalancija, kojom je organizirana vojna pomoć iz Mletaka skupo će koštati Carigrad.²² Iako je Carigrad bio praktički pred padom, u osmanlijskim redovima također nije vladao optimizam, kako već tjednima nisu uspjeli prodrijeti u grad, doživjeli su teške gubitke i nekoliko pomorskih poraza što je štetilo sultanovu ugledu. Također, bojali su se da u svakom trenutku Carigradu može pristići pomoć sa Zapada. Mehmedovi savjetnici koji su od početka bili protiv opsade, na čelu s vezirom Halilom, čak su se zalagali za prekid opsade. Održani su i mirovni pregovori, ali mir nije bio sklopljen jer su uvjeti koje je Mehmed II. nudio bili neprihvatljivi za Konstantina i njegove savjetnike: plaćanje godišnjeg danka od 100 000 bizantskih zlatnika ili napuštanje grada. Nakon toga, Mehmed II. sazvao je savjetodavno vijeće na kojem su pobornici nastavka opsade nadglasali vezira Halila, pa su odlukom o još intenzivnijem nastavku opsade Carigradu definitivno dani postali odbrojani.²³

PAD GRADSKIH BEDEMA

29. svibnja krenuo je silovit osmanlijski napad duž cijelih zidina. Napad je započeo napadom neregularnih trupa bašibozuka i anadolijskih muslimana koje su prethodile elitnim osmanlijskim postrojbama. Glavnu navalu predvodili su janjičari. Skupina Osmanlija uspjela je ući u grad kroz malu kapiju koja je nesmotrenošću branitelja ostala otvorena. Iako malobrojna, ta skupina Osmanlija unijela je nered u obrambene redove, što su iskoristili njihovi suborci za osvajanje zidina. Prekretnicu u bitci, možda i ključnu, odredio je još jedan element. Povlačenje iza unutrašnjih zidina ranjenog đenovskog zapovjednika Gustinianija, figure koja je održavala koheziju među heterogenim braniteljima grada, izazvalo je paniku među braniteljima i njihovo povlačenje, a đenoveški *condottieri* dezertirali su, napustivši položaje.²⁴

Janjičari su nadirali pa su se branitelji morali povući na unutrašnji zid, a tijekom povlačenja morali su prijeći opkop u kojem su mnogi od njih stradali, pa su janjičari relativno lako zauzeli unutrašnji zid čime je nestala svaka naznaka discipline u obrambenim redovima Bizantinaca. Osmanlije su nahrupile sa svih strana i grad je bio izgubljen. Uslijedilo je nekontrolirano ubijanje i pljačkanje. Mnogi uglednici su pokušali pobjeći, dok su neki, pak, izginuli u borbi do kraja. Sudbina posljednjeg bizantskog cara Konstantina XI. Dragaša nije poznata iako postoje različite verzije priče o njegovoj smrti.²⁵

CARIGRAD NAKON PADA

Osvajačima je prema islamskoj tradiciji bilo dopušteno trodnevno pljačkanje, a vjerski objekti potpali su pod nadležnost sultana. Osmanlijski osvajači po osvajanju grada ubijali su stanovništvo i pljačkali.²⁶ Crkva Svete Mudrosti po sultanovu naređenju pretvorena je u džamiju te je postala simbol islamskog Carigrada.²⁷ Iako su mnoge crkve uništene, sultan je ipak ostavio netaknutim veći broj kršćanskih svetišta, ali takvu politiku nisu slijedili njegovi nasljednici koji su sve crkve postupno pretvarali u džamije. No, Grci su ipak uspjeli očuvati svoju vjersku osobnost.²⁸

22 S. Runciman, 1996, str. 55.

23 Isto, str. 59-60.

24 W. K. Hanak, M. Philippides, 2011, str. 120-121.

25 S. Runciman, 1996, str. 68-69.

26 Isto, str. 69.

27 H. Inalcik, 2002, str. 29.

28 S. Runciman, 1996, str. 69-73.

Mehmed II. angažirao je svoje arhitekte na projektu izgradnje Carigrada, kojeg je kao stoljetni carski grad predodredio za prijestolnicu svoga carstva. Mnogo izbjeglog stanovništva prisilno je vraćeno u Carigrad, gdje su naseljavali opustošene četvrti i bili iskorištavani kao radna snaga. Nakon što je grad obnovljen, velik broj grčkog, ali i turskog stanovništva dobrovoljno se doseljavao u grad, u kojem se rađao novi potencijal za razvoj trgovine i obrta, pa se broj stanovnika Carigrada nakon osvajanja učetverostručio. Obnovljeni grad tako je ponovno postao središte multikulturalnosti na Istoku.²⁹

PAD CARIGRADA KAO POČETAK PROMJENA NA KARTI JUGOISTOČNE EUROPE

Osvajanje Carigrada za Osmanlije je predstavljalo prvorazredni vojni uspjeh. Ovim događajem Osmansko Carstvo neosporno je postalo jedna od europskih velesila, pa su sultan Mehmed II. i njegovi nasljednici dobili mogućnost da igraju bitnu ulogu u europskoj politici. Ubrzo nakon pada Carigrada pokazalo se kako europski vladari nisu spremni boriti se za vjeru ako ta borba nije povezana s njihovim interesima.³⁰

Takvo pasivno stanje definitivno je potvrđeno kada je papa Nikola V. krajem 1453. godine pozvao europske vladare na kršćanski pohod protiv Osmanlija koji nikada nije realiziran zbog inertnosti europskih zemalja koje su bile opterećene vlastitim unutarnjopolitičkim problemima.³¹ Takav rasplet događaja bio je signal Mehmedu II. da Europa nije u stanju pružiti organizirani otpor njegovoj vojnoj mašineriji, pa su se preostali grčki, latinski i slavenski posjedi na Balkanu ubrzo našli pod vlašću Osmanlija.³² Nakon osvajanja Carigrada Osmansko Carstvo ušlo je u fazu strahovite ekspanzije koja je nastavljena pod Mehmedovim nasljednicima. Osmansko Carstvo afirmiralo se na jugoistoku Europe odakle je stoljećima predstavljalo prijetnju europskim vladarima, a upravo prostor hrvatskih povijesnih zemalja našao se na vjetrometini i postao prva crta obrane kršćanstva.³³

ZAKLJUČAK

Na kraju rada kratko ćemo rezimirati središnje točke rada i ukazati na povijesni značaj pada Carigrada 1453., što je i bio glavni cilj bavljenja ovom problematikom.

Politička dekadencija i marginalizacija Bizantskoga Carstva odvijala se već dugi niz godina prije pada Carigrada. Zadnjih stoljeća svog postojanja Bizantsko Carstvo suočavalo se s mnogobrojnim problemima, kako s vanjskim napadima, tako s unutarnjim previranjima i ekonomskom, te društvenom krizom. Egzistencija Carstva kao političke tvorevine bila je ozbiljno ugrožena, a bilo je i evidentno da je konačni krah samo pitanje vremena. Osmanlije su srušile Bizantsko Carstvo općim jurišem na gradske bedeme Carigrada, što je predstavljalo presedan u dotadašnjim pokušajima osvajanja bizantske prijestolnice. Pad Carigrada ipak je predstavljao šok za ondašnji svijet, posebice kršćanski, jer je osmanlijsko osvajanje Carigrada omogućilo daljnju islamizaciju jugoistočne Europe.

Osmanlije su prepoznali strateške potencijale Carigrada i odmah po osvajanju inaugurirali ga u novu prijestolnicu, iz koje su stoljećima kasnije sultani predvodili svoje vojne postrojbe u osvajanja

29 S. Runciman, 1996, str. 75-76.

30 Isto, str. 85.

31 Isto, str. 79.

32 S. Runciman, 1996, str. 79.

33 Isto, str. 84-85.

koja su rezultirala teritorijalnom ekspanzijom Osmanskog Carstva prema Zapadu. Nastalo je veliko Carstvo koje se protezalo od Mezopotamije do Jadrana. Pad Carigrada 1453. odškrinuo je vrata brojnim geopolitičkim promjenama, ali i potencirao jačanje Rusije koja se izdigla kao središte pravoslavnog svijeta. Propašću Bizanta politika Rusije jasnije je usmjerena prema Sredozemlju. Rusija se također proglasila baštinicom bizantskih civilizacijskih i kulturnih dosega te pravoslavne tradicije. Mitologizacija Moskve kao nasljednice Bizantskog Carstva, ona se često naziva „trećim Rimom“, postat će bitan čimbenik u budućim političkim kretanjima.³⁴

LITERATURA

- I. Goldstein – B. Grgin, 2006, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb: Novi Liber, 2006.
- W. K. Hanak – M. Philippides, 2011, *The siege and the fall of Constantinople in 1453: historiography, topography, and military studies*, Farnham: Ashgate 2011.
- H. Inalcik, 2002, *Osmansko carstvo: klasično doba 1300. – 1600*, Zagreb: Srednja Europa, 2002.
- G. Ostrogorski, 2006, *Povijest Bizanta: 324. - 1453.*, 2. izd. Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga, 2006.
- S. Runciman, 1996, *Pad Carigrada 1453.*, Novi Sad: Matica srpska, 1996.
- P. Sherrard, 1972. *Bizant*. Zagreb: Mladost, 1972.
- A. Skliar, 2005, *Bizant*, Rijeka: Extrade, 2005.

---

34 S. Runciman, 1996, str. 84-85.

BYZANTIUM: DOWNFALL

Summary

By analyzing relevant papers written by renowned Byzanthologists author explains the collapse of the Byzantine Empire. The paper does not deal with disagreements present in the different interpretations of the siege of Constantinople. Since their genesis is based precisely on the complex sources, author does not engage in a detailed analysis of the same, but is trying to construct a clear narrative through with key features of the studied topics. Comparatively referencing the state of opposing empires on the eve of the great battle of 1453 reflects the historical framework that shaped a new constellation of forces at the crossroads of Europe and Asia. It points to the state of the Byzantine Empire, which faced many problems in its last centuries, from external attacks to internal turmoil and the economic and social crisis. On the other hand, it presents the territorial expansion of the Ottomans that clamped the territory of the Byzantine Empire which was left at the mercy of the newly crowned Sultan Mehmed II by the inertia of Christian allies in the West.

Large part of the paper follows the course of the battle of Constantinople. Author explains the strategic position of the city and its fortified characteristics and emphasizes certain situations that have determined the outcome of the battle such as the retreat of commander Giustiniani from the conflicts. Author also draws attention to the role of artillery that is often overemphasized in the military success of the Ottoman Empire which used their conquest of Constantinople as stepping point for further expansion that resulted in consolidating the territory from Mesopotamia to the Adriatic.

Keywords: the fall of Byzantium, the siege of Constantinople, the Ottoman Empire, Mehmed II, Constantine XI